DŽEMAL NAJETOVIĆ

OSNOVNE KARAKTERISTIKE RATA U BIH 1992.-1995. GODINE

Sažetak

Nakon disolucije SFRJ, Evropska zajednica je, 06.04.1992. godine, a narednog dana i SAD su priznale BiH, kao suverenu i samostalnu državu, sa čime se SR Jugoslavije (SRJ) nije složila i otpočela je rat protiv Bosne i Hercegovine (BiH). Organizacija Ujedinjenih nacija je 22.05.1992.godine priznala BiH. Između Slobodana Miloševića i Franje Tuđmana u Karađorđevu su, 25.03.1992. godine, dogovorene granice podjele BiH na dva dijela, od kojih bi jedan dio bio pripojen SRJ, a drugi Republici Hrvatskoj (RH). Realizaciju ovog dogovora u BiH su pokušali sprovesti Radovan Karadžić i Mate Boban.

Do uplitanja SRJ u unutrašnje poslove SR BiH dolazi još prije njenog priznanja od OUN, a nakon toga, to uplitanje je intenzivirano u političkoj, ekonomskoj i vojnoj osnovi.

Organizovanje, okupljanje i priprema bosanskohercegovačkih patriota za odbranu od agresije nisu bili slučajni i spontani. Provođeno je konspirativno i u izuzetno teškim uslovima. Bosanskohercegovačke patriote našli su se u teškoj situaciji zbog čega su bili prinuđeni da se pripreme za odbranu države. Ta situacija im je postavila zadatak uzajamne podrške i odlučne borbe do pobjede nad agresorom.

Agresija je napad, nasrtanje i svaki oblik nasilja. To je neizazvan napad jedne ili nekoliko država na suverenitet i teritorijalni integritet druge države, s ciljem teritorijalnog osvajanja ili nasilne promjene unutrašnjeg uređenja.

Okruženje/opsada je oblik napada kojim se neprijateljske snage izoluju od pozadine i susjeda i stvaraju povoljni uslovi za njihovo odsijecanje, razbijanje, uništenje ili zarobljavanje. Njime se oko određenih snaga protivnika stvara obruč. Primjenjivano je od najstarijih vremena.

Ključne riječi: *agresija, okruženje/opsada, odbrana, Bosna i Hercegovina, oružane snage, rat.*

DŽEMAL NAJETOVIĆ

BASIC CHARACTERISTICS WAR IN BIH 1992-1995 YEARS

Abstract

After the disintegration of the former SFRY, the European Community, on April 6, 1992. The next day, the United States recognized BiH as a sovereign and independent state, with which the FR of Yugoslavia (FRY) did not agree and started a war against Bosnia and Herzegovina (BiH). On May 22, 1992, the United Nations recognized BiH. Between Slobodan Milosevic and Franjo Tudjman in Karadjordjevo, on March 25, 1992. The agreed borders on the division of BiH into two parts, one part of which would be annexed to the FRY, and the other to the Republic of Croatia (RH). Radovan Karadzic and Mate Boban tried to implement this agreement in BiH.

The FRY's interference in the internal affairs of the FRBiH came even before its recognition by the UN, and after that, that interference intensified on a political, economic and military basis.

The organization, gathering and preparation of Bosnian patriots for defense against aggression were not accidental and spontaneous. It was carried out conspiratorially and in extremely difficult conditions. The patriots of Bosnia and Herzegovina found themselves in a difficult situation, which forced them to prepare for the defense of the state. This situation set them the task of mutual support and decisive struggle to victory over the aggressor.

Aggression is an attack, assault and any form of violence. It is an unprovoked attack by one or several states on the sovereignty and territorial integrity of another state, with the aim of territorial conquest or violent change of internal organization.

Surrounding / siege is a form of attack that isolates enemy forces from the background and neighbors and creates favorable conditions for their cutting off, breaking, destroying or capturing. It creates a hoop around certain forces of the opponent. It has been used since ancient times.

Key words: *aggression, environment/siege, defense, Bosnia and Herzegovina, armed forces, war.*

OSNOVNE KARAKTERISTIKE RATA U BIH 1992.-1995. GODINE

„Naše neprijatelje ne vezuje ništa osim želje da nas unište".
Tim stihovima je Zbigniew Herbert, pjesnik modernog doba,
opisao opsadu Varšave u Drugom svjetskom ratu.

„Po svim vojničkim normama, mi se nismo trebali boriti, već predati – odmah.
Po tim kriterijumima, mi nismo imali šanse, a uspješno smo se borili protiv agresora.
Postoji nešto izvan svjetskih normi i mi ćemo promijeniti to
što se učilo u vojnim školama, počevši od Vest-Pointa".
General dr. sci. Delić Rasim

1. UVOD

U svom hiljadugodišnjem postojanju i razvoju, BiH je činila i čini razmeđe dvaju svjetova i civilizacija, te su je mnogi historičari s pravom nazivali mostom između Istoka i Zapada. To ju je u njenoj historiji često dovodilo u centar zbivanja, a za nju su se otimale brojne države, narodi i religije. U zadnjih 150 godina, a posebno poslije prestanka Osmanlijske vladavine, teritorijalne pretenzije prema BiH intenzivno iskazuju njeni susjedi.*[1]

[1] Političkim i društveno-ekonomskim promjenama koje su nastale '90-ih gube se socijalistički atributi iz državnog uređenja Bosne i Hercegovine, koja je time izgubila i „socijalistički" predznak ispred svog imena. U njenom nazivu ostaje samo „Republika Bosna i Hercegovina". Dejtonskim sporazumom potpisanim u Parizu, 14. decembra 1995., nestaje i atribut „republika" i službeni naziv države je samo „Bosna i Hercegovina". (prim. Dž.N,).

Tokom Drugog svjetskog rata, Stevan Moljević, potpredsjednik četničkog nacionalnog komiteta (30.06.1941.) je, u knjizi „O granicama, društvenom uređenju i spoljnoj politici 'velike Srbije' u obnovljenoj Jugoslaviji poslije Drugog svjetskog rata", dogradio projekat Ilije Garašanina, ispoljivši težnju da se „velika Srbija" graniči sa Slovenijom, i da u tom nastojanju treba „etnički očistiti" teritorije od hrvatskog i muslimanskog stanovništva. To je poslužilo i srpskim akademicima u SANU za objavljivanje „Memoranduma o aktuelnim društvenim pitanjima u našoj zemlji" u septembru 1986. godine u kome se posebno ističe „diskriminaciona politika prema Srbiji i Srbima".

Na ideji velikosrpstva u Srbiji, krajem 80-ih godina, pobjeđuju i dolaze na vlast nacionalisti, sa Slobodanom Miloševićem na čelu. Od toga momenta ideja nacionalizma počinje razarati SFRJ. Na raspad Jugoslavije uticao je raspad komunizma u SSSR-u i IEZ, te težnje samostalnog puta razvoja bivših socijalističkih država u novim uslovima.

Uvidjevši da Jugoslavija ne može opstati na dotadašnjim principima organizovanja i funkcionisanja vlasti, srpski nacionalisti vrše intenzivne pripreme za ostvarenje svojih ideja sadržanih u projektu „velike Srbije". Pozivom na ta gledanja, SDS 14.02.1992. godine, u dokumentu „Pogledi i stavovi u budućoj Bosni i Hercegovini" iznosi opredjeljenje da srpski narod u BiH može biti samo u istoj državi sa svim Srbima. Vrši se indoktrinacija srpskog naroda temeljena na navodno neravnopravnom položaju Srba u Jugoslaviji.

Na 14. Kongresu SKJ puca i posljednja ideološka veza koja je držala kontinuitet vlasti u SFRJ. Na sceni je ostala jedino JNA koja se postepeno pretvarala u srpsku vojsku, čineći to kroz:

- vođenje, unapređenje i postavljanje Srba na ključne položaje;
- novu vojno-teritorijalnu organizaciju, ukidanjem armija, a uvođenjem vojnih oblasti kada je u BiH ukinuta 7. armijska oblast, a formirana je 1. vojna oblast koja je svoju komandu smjestila u Beograd (Topčider), što je bilo van vojnih načela, ali u službi buduće agresije;
- uzimanje naoružanja od TO i premještanja istog u skladišta JNA.

Organizovani progoni u BiH od 1992.-1995. godine, predstavljali su pokušaj da se uništi bošnjačka i bosanskohercegovačka multireligijska kultura, da se unište Bošnjaci kao narod i država BiH. Ta kampanja sastojala se od uzajamno prepletenih elemenata kulturnog istrebljenja, masovnih likvidacija, organizovanog silovanja i cijelog zbornika eufemizama, kao npr. „etničko čišćenje".*[2]

[2] „Etničko čišćenje" bio je eufemizam za potpuno uništenje slavenskih muslimana kao naroda i njihove kulture, te stvaranja čistih kršćanskih država na ruševinama nekad multireligijske BiH. Michael A. Sells, ***Iznevjereni most***, Sedam, Sarajevo, 2002., 129.

I otkup vojnih stanova, koji su prodavani u bescjenje, iskorišten je da se opljačkaju ostale republike na račun finansijske pripreme JNA za agresiju. Agresija JNA na Sloveniju i Hrvatsku bila je samo uvod za agresiju na BiH.

U pripremi za agresiju na BiH, Milošević je iskoristio kvislinšku SDS i njene paravojne formacije koje je naoružala i formirala JNA za maskiranje pravnih nosilaca navedenih priprema za agresiju.

U funkciji agresije izvršeno je sljedeće:

1. predislokacija dijela snaga JNA sa prostora Slovenije i Hrvatske u BiH,
2. formiranje novih korpusa,
3. strategijski i operativni razvoj jedinica JNA i dislokacija skladišta naoružanja, MES-a i opreme na područja sa većinskim srpskim stanovništvom ili u mjesta lokacije garnizona JNA,
4. formiranje novih jedinica isključivo srpskog nacionalnog sastava jačine 1.000 – 1.200 vojnika.

Brutalno i „pravovremeno“ JNA je zauzela skoro sve TV repetitore i usmjerila ih ka redakcijama TV u Srbiji.

Učinjeno je sve da se dezorganizuju Teritorijalna odbrana i MUP SR BiH, kao organizovane odbrambene snage.

Klasičnom agresijom iz Srbije i Crne Gore, JNA je, uz pomoć paravojnih formacija i dobrovoljaca, te kvislinških snaga bosanskohercegovačkih Srba, uz ratne zločine, genocid i urbicid, planirala da brzo sruši otpor bh. patriota i, uz uništenje Bošnjaka, ostvari planirani cilj formiranja „velike Srbije“.

Međutim, i pored velike vojne sile, zauzimanja pogodnih položaja, neviđenog terora i zločina, te prećutne podrške ili nereagovanja međunarodne zajednice, agresor nije ostvario cilj.

Na kraju rata, agresor je bio spašen od kapitulacije. Svakom u BiH, pa i svakom dobronamjernom i informisanom čovjeku u svijetu, poznato je ko je zaustavio agresora i spriječio ostvarenje njegovog sna o „velikoj Srbiji“.

Već 1991. godine, kada se nad BiH nadvijala stravična sjenka rata, legalne institucije državne vlasti nastojale su spriječiti marginalizaciju snaga Teritorijalne odbrane i MUP-a.

Istovremeno, vrše se pripreme za odbranu od eventualne agresije. Dana 10. juna 1991. godine, na sastanku u sarajevskom Domu milicije, na inicijativu SDA formiran je „Savjet za nacionalnu odbranu“ u čijem se okrilju formira „Patriotska liga BiH“. Što je agresija na BiH postojala sve izvjesnija, to je bilo osjetnije jačanje TO, MUP-a, „Patriotske lige“, „Zelenih beretki“ i nakon što je formirana Armije RBiH.

Bosanskohercegovačko rukovodstvo, na čelu sa predsjednikom Alijom Izetbegovićem, branilo se od dejstava više vojski: JNA, VJ, VRS, HV, HVO, snaga tzv. AP-ZB, kao i brojnih paravojnih formacija. U ovom prilogu, detaljnije je obrađena JNA.

2. UZROCI RATA I USLOVI ZA ODBRANU

historiografija koja se zadržava samo na površini društvenih zbivanja ostaće trajno nemoćna i nesposobna da objasni suštinu, tok i ishod žestoke agresije koja je, samo na izgled, buknula sasvim iznenada. U svojoj općoj strategiji suprotstavljanja širenju i jačanju progresivnih snaga i demokratskih procesa na Balkanu, SRJ je ocijenila, da joj prostor SR BiH pruža mogućnost za: dejstva protiv RH, patriotskih snaga BiH, kao i kontrolu važnih komunikacija. Zato je SRJ odlučila da se u SR BiH direktno vojno angažuje. U početku to čini ratnom mornaricom, koju angažuje za pomorsku blokadu luke Ploče u RH, radi onemogućavanja rada privrednih kombinata: „RMK Željezara Zenica", „Energoinvest – Sarajevo" i „Koksno-hemijski kombinat Tuzla", i dr. Nakon toga, 02.10.1991. godine izvršen je napad na južnu Hercegovinu u kojoj je spaljeno selo Ravno, a zatim okupirana južna i istočna Hercegovina. Vojna i materijalna pomoć sa područja SRJ stiže Radovanu Karadžiću, Božidaru Vučureviću i ostalim lokalnim četničkim vođama, kada god to oni traže. Ovi zločinci, kršeći sve međunarodne dogovore i rezolucije OUN o BiH, organizovali su progone i pljačku nesrba, uništavajući im sve što je napredno, progresivno, stranačko i vjersko.

Politička platforma za otpočinjanje rata u bivšoj SFRJ bio je Memorandum Srpske akademije nauka i umjetnosti iz 1985. godine. Njegova osnova bila je u težnji Srba za „velikom Srbijom".

JNA je u BiH prije rata imala oko 42.000 vojnika. Od 1985. godine u JNA je bilo oko 90% Srba i Crnogoraca, a 1989. godine 95%. Na svim značajnijim funkcijama bili su Srbi i Crnogorci.

Godine 1988. po naređenju Saveznog sekretara za narodnu odbranu (SSNO) – generala armije Veljka Kadijevića, naoružanje Teritorijalne odbrane (TO) je povučeno „na čuvanje" u skladišta JNA radi navodne veće sigurnosti i boljeg čuvanja, čime je na perfidan način razoružana TO SR BiH.

TO SR BiH imala je naoružanja za oko 450.000 boraca, tj. za 26 brigada od kojih su 11 bile tipa „A" (manevarske), a 15 tipa „B" (prostorne).

Po planu „RAM-3", BiH je trebala biti u sastavu tzv. nove Jugoslavije, u čiji bi sastav ušle: Srbija, Crna Gora, Makedonija, Banija, Kordun, Lika, Kninska Krajina, Dalmacija i BiH. Po tom planu, BiH je od dana „D" trebala biti okupirana za sedam, a najduže 21 dan.

Nakon gubitka rata u Sloveniji, jedinice JNA se povlače u BiH.*[3] Vlasti RH nisu ni na jedan način onemogućile jedinice bivše JNA da sa vojskom i tehnikom uđu u BiH. Karakterističan primjer za to je svečani ispraćaj jedinica 13-og korpusa, pod komandom general-potpukovnika Čad Marijana iz luke Rijeka, koji je, preko Dubrovnika, dislociran u Bileću.

Do kraja 1991. godine, JNA je u BiH imala sedam korpusa kopnene vojske i jedan korpus ratnog vazduhoplovstva, jačine oko 110.000 vojnika. BiH je bila „obećana zemlja" za pripadnike JNA. Tada je u BiH bilo i oko 150.000 četnika iz BiH, kojima se pridružilo oko 15.000 „Arkanovaca", „Šešeljevaca", „Belih orlova" i mnoštvo zločinaca iz istočno-evropskih i jugoistočnih država Evrope, koji su se u rat uključili radi materijalnih, avanturističkih, zločinačkih, vjerskih i ostalih razloga.

Prije početka rata, na osnovu dogovora šefa Službe vojne sigurnosti (SVS) JNA i ministra SUP-a SR BiH, u BiH je iz Srbije ušlo 4.000 specijalaca radi navodne „zajedničke" regulacije i kontrole saobraćaja na 147 mješovitih punktova.

Godine 1991., SDS ilegalno, a kasnije otvoreno, naoružava Srbe u BiH u potpunosti se oslanjajući na skladišta JNA, a zatim vrše informativnu blokadu, usmjeravanjem repetitora ka Beogradu.

U prosvjeti i kulturi bilo je oko 80% Srba i Crnogoraca.

U diplomatiji bio je neznatan broj Bošnjaka.

U policiji je, također, bila slična situacija. Nakon pobjede SDA na izborima, Srbi ne prihvataju da u policiji, po općinama, bude Bošnjaka u skladu sa nacionalnom strukturom iz popisa u aprilu 1991. godine. Među rukovodnim radnicima svugdje je najviše bilo Srba.

U februaru mjesecu 1992. godine, dvije oklopne brigade iz Srbije zaposjedaju sve mostove na rijeci Drini. Tako je izvršena i komunikacijska blokada.

Bez saglasnosti Bošnjaka, HDZ formira Hrvatsku zajednicu Herceg-Bosnu (HZ-HB), u početku kao „kulturnu zajednicu Hrvata" sa HVO-om kao, navodno, „privremenom izvršnom vlasti".*[4] I oni, slično SDS-u, sprovode: informativnu i

---

[3] U odnosu na bosanskohercegovačke gubitke, slovenački gubici bili su znatno manji (prim. Dž.N.).

[4] Hrvatska zajednica Herceg-Bosna stvorena je 18.11.1991.godine, protiv čega se niko nije bunio. Njeni čelnici promovisali su je kao kulturnu zajednicu hrvatskog naroda u BiH. Teritorija HZ H-B obuhvatala je područje 30 općina, i to: Jajce, Kreševo, Busovača, Vitez, Novi Travnik, Travnik, Kiseljak, Fojnica, Skender Vakuf (Dobretići), Kakanj, Vareš, Kotor Varoš, Tomislavgrad, Livno, Kupres, Bugojno, Gornji Vakuf, Prozor, Konjic, Jablanica, Posušje, Mostar, Široki Brijeg, Grude, Ljubuški, Čitluk, Čapljina, Neum, Stolac i Trebinje (Ravno). Bošnjaci i Srbi, niti su pitani, niti su dali legitimitet za njeno stvaranje. U to vrijeme jugo vojska već je bila zauzela lijevu obalu Neretve od Jablanice do Čapljine. U kasno ljeto, 1993. godine, iz nje je proizišla Hrvatska Republika Herceg-Bosna. Njen predsjednik, Mate Boban, proglasio HR H-B poslije pregovora sa 12 ministara EU u Briselu i poslije potpisa akta na britanskom ratnom brodu HMS Invincible (što znači neporažen) u Jadranskom moru, kada su predstavnici sva tri naroda BiH razmatrali mogućnost stvaranja Unije triju republika u BiH, od kojih bi jedna bila HR HB. Bošnjačka strana nije se složila sa Hrvatima po pitanju izlaza na more, a Srbi su izložili zahtjev za podjelu Sarajeva. Dana 29.09.1992. godine Skupština BiH odbija ovaj plan. Radi detalja o tome vidjeti, Laura Silber i Alan Little: Smrt Jugoslavije, Harmondsworth, 1996, str. 300 – 303. Uspostavu vlasti, organizaciju i politiku HZ H-B, najjasnije je opisao Ciril Ribičić u svojoj knjizi: ***Geneza jedne zablude – ustavno-pravna analiza nastanka i djelovanja HZ-HB***, Zagreb – Sarajevo – Idrija, 2000.

monetarnu blokadu, a zatim saobraćajnu i trgovinsku blokadu. Predsjedništvo je radilo po principu konsenzusa, što znači da je za donošenje odluka bila neophodna jednoglasnost. Pojedini članovi Predsjedništva i Vlade RBiH opstruiraju rad, a zatim, pod različitim izgovorima, odlaze u Beograd i na Pale, u Zagreb i u Grude.

Sve je išlo u prilog srbijansko – crnogorske zamisli da se agresija na BiH mora okončati samo vojnim porazom, kapitulacijom i uništenjem patriotskih snaga, koje su, u usporedbi s njihovom, izgledale gotovo sićušne i, praktično, bile u okruženju, u oružanom sukobu sa političkim, ekonomskim i vojnim blokom Srba i Crnogoraca, oličenim u SRJ.

3. OD PATRIOTSKE LIGE DO ARMIJE RBIH

Na drugoj strani, Srbi su izvršili pripreme za provociranje i ometanje referenduma, kako bi izazvali oružani sukob. Da referendum, slučajno, nije uspio, BiH u OUN ne bi bila priznata kao nezavisna država, naši borci bi se u tom slučaju, u međunarodnoj zajednici, tretirali kao pobunjenici. U tom slučaju, važili bi savezni zakoni bivše SFRJ, po kojima bi se sudilo bh. patriotama.

Istina o herojskoj odbrani BiH, treba se sačuvati radi onih koji su dali svoj život u odbrani svoje države. Sasvim je izvjesno da nije bilo bh. patriota na ovim prostorima ne bi bilo BiH i Bošnjaka, jer bi država bila podijeljena, većina Bošnjaka bila ubijena, a dio pokršten ili raseljen.

Formirani su regionalni štabovi PL i to za: Sarajevo, Tuzlu, Banja Luku (izmješten u Prijedor), Mostar, Doboj, Zenicu, Goražde i Livno.

Dana 07. i 08.02.1992.godine, u selu Mehurići, kod Travnika, PL održava sastanak na kom je razmatran „Plan odbrane Republike Bosne i Hercegovine“. Ovaj sastanak je, radi konspirativnosti, održan pod izgovorom održavanja mevluda i zikira derviša.

U sklopu vojnih priprema za odbranu, održavana su savjetovanja:

- sanitetske službe u hotelu „Borik“ na Igmanu i
- veze u Sarajevu.

Patriotska liga, vremenom izrasta u jake oružane vojne formacije, a dana 15.04.1992.godine ulazi u sastav TO RBiH. PL je bila organizovana na skoro cijeloj teritoriji SR BiH.

P.L. BIH
BOSNAE
ARMIJA
REPUBLIKE
BOSNE I HERCEGOVINE

Nakon ulaska PL u TO, formiraju se: RŠTO, OkŠTO, OpŠTO, a zatim brigade TO. Nakon toga, formiraju se taktičke, pa operativne grupe i korpusi. Na vrhu vojne organizacije, bila je Vrhovna komanda sa Ministarstvom odbrane i Štabom Vrhovne komande.

4. REZULTATI ODBRANE

Rezultati odbrane Bosne i Hercegovine su:

- uspostava sistema državne vlasti,
- stvaranje oružane sile: armije i policije,
- organizovanje namjenske proizvodnje,
- Bošnjaci su spašeni od fizičkog uništenja i progona,
- sačuvan je najveći dio naučno-istraživačkog kadra i privrednog potencijala,
- BiH je priznata u međunarodnim granicama, čime je nastavljen međunarodni državno-pravni kontinuitet. Bosni i Hercegovini je mirovnim sporazumom zagarantovana teritorijalna cjelovitost u međunarodnopravno priznatim granicama, državni suverenitet kojeg vrše najviši organi Bosne i Hercegovine i međunarodnopravni subjektivitet, kao i članstvo u međunarodnim organizacijama. Današnji pravni sistem kreiran je Ustavom BiH (Aneks IV) Mirovnog sporazuma, kome je pridodato 15 međunarodnih konvencija i ugovora koje u pravnom sistemu BiH imaju snagu ustavne norme. Pravni sistem BiH čine i pravni sistemi entiteta, Brčko distrikta, kantona i općina.

5. KONCEPCIJA ODBRAMBENOG RATA

Koncepcija odbrambenog rata zasnivala se na:

- odbrani države, stanovništva i teritorije,
- stvaranju uslova za pobjedu nad agresorom i oslobođenje državnog prostora,
- stvaranju uslova za povratak izbjeglica i raseljenih,

- izgradnji nezavisne, demokratske, građanske, sekularne, miroljubive i napredne države,
- modernizaciji OS: dogradnja, opremanje, školovanje i dr.

Suočen sa masovnim upućivanjem agresorskih vojnika u BiH, bosanskohercegovačke patriote našle su se u ozbiljnoj i teškoj situaciji, zbog čega su bili prinuđeni da vode borbu za opstanak države.

Narod je dominantan vojni faktor u ratu i zato je glavni napor Armije RBiH (ARBiH) bio usmjeren narodu, čime je osigurana njegova zaštita i podrška. Bez naroda vojska ne bi postojala sama za sebe. Bez naroda vojska bi bila lišena podataka o neprijatelju, ne bi mogla sačuvati tajnu o pokretima jedinica. Narod nam je davao ideje za lukavstva, kurire, služio kao vodič, skrivao nas, štitio, hranio i oblačio, njegovao ranjenike, itd.*[5]

6. STRATEGIJA ODBRANE RBIH

Strategija odbrane RBiH zasnivala se na slijedećem:

- definisanom političkom cilju oružane borbe - odbrana državnog teritorija, prema Platformi za djelovanje Predsjedništva u ratnim uslovima,
- skromnoj i neadekvatnoj pripremi teritorije za odbranu.
- funkcionisanju diplomatskog sistema koji je u funkciji odbrane,
- osloncu na vlastite snage (u armijskom i proizvodnom smislu),
- formiranju policije i agencija sigurnosti,
- funkcionisanju sistema pravosuđa, zdravstva, obrazovanja i kulture,
- materijalnoj proizvodnji, uslugama i snabdijevanju,
- saobraćaju i vezama i
- informisanju.

[5] Vijetnamski general Vo Ngujen Đap, po čijim načelima je organizovan, vođen i uspješno završen oslobodilački rat u Južnom Vijetnamu kaže: „Ukoliko borba duže potraje, utoliko su naše snage jače, a neprijateljeve slabije. Naša snaga počiva na pravednosti, monolitnosti cijelog naroda, odlučnosti za borbu i pobjedu, nepogrešivoj liniji otpora za narodni spas, strategiji oslobodilačkog rata, tradiciji slobodarstva i upornosti, nepresušnim rezervama našeg naroda, ratnim iskustvima, prednostima naše pozadine, velikim simpatijama i podršci prijateljskih, bratskih i progresivnih naroda svijeta.“ Izvor, grupa autora, ***Rat u Vijetnamu 1954-1974***, GŠ JNA - II Uprava, Beograd, 1975., 36.

Agresorskim strategijama specijalnog, ograničenog i konvencionalnog rata, bosanskohercegovački patrioti su suprotstavili svoju strategiju, čije su osnovne karakteristike bile sljedeće:

- rat je omogućio mobilizaciju i organizaciju bosanskohercegovačkih patriota za učešće u oružanom otporu, brzu izgradnju i jačanje odbrambenih oružanih snaga: armije i policije,
- opći dugotrajni otpor uz neprekidne akcije protiv agresora, čije su snage po dijelovima neutralisane, postepeno, dio po dio savlađivane, a strategijski ciljevi ostvarivali jedan za drugim,
- borci su odmah shvatili ciljeve borbe: odbrana i opstanak države Bosne i Hercegovine,
- stvorena je uvjerenost u pobjedu kao konačan ishod rata, još u početnom periodu, kada smo kao slabija strana doživjeli ogromne ljudske i materijalne gubitke, kao i gubitke dijelova državnog teritorija, iako su i tada oslobođeni neki gradovi okupirani od strane JNA,
- koordinacija političke i oružane odbrane sprovodila se od početka rata,
- oslonac na sopstvene snage, uz korištenje skromne pomoći prijateljskih država.

U cjelini, ova strategija zahtijevala je da se kombinuje borba na svim poljima ljudske djelatnosti: politika, ekonomija, diplomatija, kultura, itd., a u vojnoj oblasti, frontalni bojevi i borbe, kombinovani sa gerilskim dejstvima. Pri tome, sve snage dejstvovale su u duhu osnovne ideje i međusobnog sadejstva i dopunjavale su se. Kombinovane akcije su ostvarivane harmonično i na vrlo širokom frontu, u svakoj borbi, boju i rijetkim operacijama. To se postizalo smišljenim i brižljivim pripremama u toku planiranja dejstava. Složene akcije su prethodno dugo i tajno pripremane. Suština takvih priprema bila je u tome da se u akcije uđe bez velikog rizika, sa sigurnim pretpostavkama i većim izgledima za uspjeh. To je veoma značajno kako sa moralnog, tako i sa stanovišta racionalne upotrebe snaga.

Doktrinarna načela strategije odbrane RBiH sadrže sljedeće:

1. Voditi odbranu sa svim bosanskohercegovačkim patriotama u svim domenima. Kombinovati oružane snage sa političkim snagama, oružanu sa političkom borbom.
2. Učvrstiti se u seoskim i gradskim područjima, tu pripremiti odgovarajuća dejstva ka planinama, ravnicama, većim naseljima i gradovima koji su bili pod agresorskom okupacijom.
3. Duboko se nadahnuti odbrambenom, a zatim ofanzivnom strategijskom mišlju o karakteru i ciljevima rata.
4. Primjenjivati strategiju dugotrajnog rata s težištem da se agresor preduhitri.
5. U osnovi se oslanjati na sopstvene snage, a nastojati koliko god je moguće da se dobije pomoć spolja, ukine

embargo na uvoz naoružanja i vojne opreme i pokrene akcija multinacionalnih snaga protiv agresora.
6. Potpuno se oslanjati na narod. Početi od izgradnje političke baze u masama da bi se došlo do snažnog logističkog oslonca. Oslanjati se na snage, kako u selima, tako i u gradovima. Graditi logističke baze i snažnu logistiku na selu, podižući stretegijska uporišta u gradovima. Uskladiti lokalne logistike sa općom – državnom.
7. Izgrađivati i učvršćivati što veću slobodnu teritoriju radi baze – oslonca za daljnja borbena dejstva.
8. Braniti svoju pozadinu i povremeno napadati agresorsku.
9. Oslanjati se i na prijateljske države, kao značajnu logističku podršku.

Odbrambeni princip komandanata jedinica ARBiH primjenjivao se i na taktičkom nivou (sa malom snagom, suprotstaviti se velikoj). Umjesto da se protiv manje jedinice angažuju velika, velike agresorske jedinice napadane su malim jedinicama ARBiH. Taj princip se razvijao do posebne teorije o „vještini pobjeđivanja velikog broja malim brojem". To, naravno, ne protivuriječi principima grupisanja snaga i izbora težišta.

Načelo odbrane bilo je, tako reći, apsolutizovano. Tu nije bilo riječi samo o povremenom „uznemiravanju i napadanju neprijatelja", već upornoj i žilavoj odbrani.

Inicijativa je značila planski dodir sa neprijateljem, a kada se isti želio odmoriti, prisiljavao bi se na borbu, da izađe iz baza i rovova, da razvuče svoj borbeni poredak, da trupe drži u mobilnom stanju i velikom obimu naspram manjih snaga koje su ga neočekivano uznemiravale. U ovakvim i sličnim prilikama, gospodar bojnog polja nije onaj ko je nadmoćniji u ljudstvu i tehnici, nego onaj ko se na njemu bori, kada i kako on želi. Promjena položaja znači manevar po unutrašnjim operacijskim pravcima, a ne „povlačenje i ustupanje". U određenim trenucima, na pojedinim mjestima, bilo je moguće biti u defanzivi, ali samo zbog toga da se stvore uslovi za nastavak dejstava.

Faze vođenja odbrambenog rata:*[6]

1. faza: autonomno vojno organizovanje i lokalno pružanje otpora; odsustvo većeg uticaja sistema RiK-a na svim nivoima; raznolikost vojnih formacija, stepena naoružanosti i obuhvaćenosti; rascjepkanost slobodne teritorije, u političkom i u informativnom smislu; nedovoljno prisustvo organa državne vlasti i članova ŠVK u jedinicama i na terenu, uopšte; nedefinisan opšti stav prema HVO, pa i poslije prvih insceniranih sukoba i očiglednog genocida (Novi Travnik, Gornji Vakuf, Prozor); paravojno djelovanje nekih manjih jedinica i odsustvo kontrole nad njima; neravonomjerna naoružanost jedinica

[6] General Rasim Delić, ***Godine ponosa***, *Prva linija, mart/april, 1999*., 13-14.

u različitim regionima i odsustvo centralizovanog pristupa rješavanju logističkih problema (sem za MTS), zaustavljanje okupacije agresora i očuvanje naroda i teritorije (od aprila 1992. do maja 1993. godine);

2. faza: potpuna blokada slobodnih teritorija Republike BiH, i ne samo snabdijevanje Armije, nego i stanovništva; borba sa dva agresora i samim tim široke linije fronta sukoba; zajedničko djelovanje oba agresora gdje su im se interesi poklapali (konjic, Kiseljak, Žepče); minimalne količine MTS koje su Armiji stajale na raspolaganju; zamašne operacije oba agresora, uz učestvovanje i VJ i HV na svim stranama što je razvlačilo snage Armije (G. Vakuf, Mostar, Brčko, Goražde); slamanje ofanziva agresora na Brčko, Teočak, Olovo, Maglaj, Tešanj, G. Vakuf i Mostar; fizičko povezivanje 2. i 3. korpusa, 3. i 7. korpusa, 7. i 6. korpusa, 1. i 5. korpusa, te 6. i 4. korpusa Armije RBiH; stavljanje pod kontrolu Armije RBiH oko 2.500 km, i više gradova (Vareš, Kakanj, Travnik, Bugojno, Fojnica, Konjic i Jablanica); deblokada slobodnih maglajskih i tešanjskih teritorija; borba za komunikacijsko i fizičko povezivanje slobodnih teritorija (od maja 1993. do maja 1994. godine);

3. faza: jačanje sistema RiK Armijom na svim nivoima; kadrovsko i organizacijsko ustrojavanje Armije, plansko angažovanje ŠVK, i u prema jedinicama Armije; prerastanje Armije u respektabilnu vojnu silu koju počinju svi uvažavati i koja poboljšava pozicije naših državnih predstavnika u pregovorima, uspostavljanje strateške ravnoteže i preuzimanje inicijative na taktičkom nivou; uspostavljanje strateške ravnoteže i preuzimanje inicijative na taktičkom nivou radi popravljanja taktičkog položaja i izravnavanja linija fronta (od maja 1994. do kraja 1994. godine). U ovoj fazi su postignuti i sporazumi o prestanku sukoba sa HVO (Zagreb), objedinjavanju snaga i formiranju Združenog štaba (Split), te o uspostavljanju Federacije BiH (Vašington). Vođene su i značajne borbe uključujući i prvu zajedničku operaciju ARBiH i HVO (oslobađanje Kupresa). U borbama je ostvareno: oslobađanje velikog dijela Crnoriječke visoravni; deblokada Tešnja i Maglaja, oslobođenje brojnih objekata kojim je popravljen taktički položaj ARBiH (Vijenac, Zmajevac, D. Brka).

7. ODREĐENE KARAKTERISTIKE RATA U BIH

Rijetko su u historiji čovječanstva u ratnom sukobu bile jedne tako moćne vojne oružane snage sa malobrojnom i slabo naoružanom vojskom. I rijetko je historija zabilježila sličan iscrpljujući rat. Ovo je, poslije Vijetnamskog rata, jedan od najkrvavijih lokalnih ratova 20-tog stoljeća. U ratu protiv bh. patriota, SRJ i RH su upotrijebile: skoro cjelokupno ljudstvo svojih oružanih snaga, angažovale najelitinije snage kopnene vojske, lovačko-bombardersku avijaciju i helikoptere, ratnu mornaricu i posebno obučene, organizovane i opremljene specijalne snage (padobranska brigada iz Niša). Naspram

golorukih branilaca bili su neprijateljski vojnici naoružani i opremljeni svim ratnim sredstvima, koja su, u to vrijeme, predstavljala posljednju riječ ratne tehnike.

Uzdajući se u premoć svoje ratne tehnike i privrede, agresori su, bukvalno, rasipali svoja borbena sredstva, ne birajući ciljeve. Po obimu razaranja i brutalnosti metoda i postupaka, koje su agresori primjenjivali u borbi, minuli rat je poprimio neka neuobičajena svojstva i obilježja. Agresori su na BiH iz različitih oruđa i oružja izbacili hiljade tona municije i eksploziva, zbog čega se minuli rat smatra jednim od najrazornijih lokalnih ratova. Prema nepotpunim podacima, minuli rat je, po izdacima, jedan od najskupljih lokalnih ratova. Zbog svega toga mu se mogu dodati atributi: „najprljaviji rat", „rat uništenja" i sl.

Među najteže agresorske gubitke spadaju gubici u ljudstvu, tj. poginuli i ranjeni vojnici. Pored tih gubitaka, agresori su izgubili mnoštvo aviona, helikoptera, tenkova, oklopnih transportera, topova, haubica, minobacača, višecijevnih bacača raketa i ostalog naoružanja i vojne opreme.

Minuli rat ima i obilježje rata protiv geografije, jer su agresori, pored ubijanja vojnika i civila uništavali: gradove, sela, šume, žetve, i sl. Time su agresori nastojali stvoriti veliku oskudicu braniocima i olakšati njihovo uništenje.

8. KARAKTER RATA

Rat u kojem su se bosanskohercegovačke patriote branile, predvođene Predsjedništvom RBiH i okupljene oko ARBiH, bio je pravedan i progresivan odbrambeni rat, u kojem su u redovima ARBiH učestvovali pripadnici svih bosanskohercegovačkih naroda, braneći slobodu i nezavisnost međunarodno priznate države. Glavna snaga branilaca bili su radnici, seljaci i građani. Značajno je bilo i učešće inteligencije. Branioci su vodili borbu za odbranu države najčešće na onim prostorima na kojima su i prije rata živjeli, što znači da je minuli rat imao odbrambeni karakter.

Na drugoj strani, rat koji su protiv BiH i ARBiH vodili agresori je, po svom karakteru i ciljevima, bio nepravedan. To je, u suštini, bio osvajački rat, s ciljem podjele i uništenja države BiH, porobljavanja, potčinjavanja i uništenja Bošnjaka i svih patriota. Metode su bile prilagođene novim uslovima koji su iz osnova izmijenjeni nastankom velikog broja novonastalih država i jačanjem uloge demokratije u međunarodnim odnosima. Zbog toga je razrađena čitava skala oblika takvog rata koji se ne vodi samo vojnim, nego i svim drugim sredstvima, u prvom redu političko-propagandnim, psihološkim i ekonomskim, sa osloncem na reakcionarne režime: RS, na čelu sa Radovanom Karadžićem i HZ-HB, na čelu sa Matom Bobanom.

ILUSTRACIJA ~ Posjeta generala Rasima Delića Drugom korpusu Armije Republike Bosne i Hercegovine.

9. CILJEVI RATA

Neposredni agresorski ciljevi bili su: slamanje otpora patriotskih snaga, uništenje Bošnjaka, uspostava okupacionih režima, okupacija i podjela države BiH. Time bi se osigurali potpuni uticaji SRJ i RH na prostoru BiH. Gušenjem odbrambenog otpora, trebalo je dokazati da su ovakvi otpori osuđeni na neuspjeh.

Politički i vojni ciljevi odbrane BiH bili su:

- odbrana države, njenih naroda i građana od uništenja,
- pobjeda nad agresorom,
- izgradnja nezavisne, demokratske, sekularne, miroljubive i napredne države i
- povratak izbjeglog i prognanog stanovništva.

10. STRATEGIJE UČESNIKA RATA U BIH (AGRESORA I ARMIJE RBIH)

a) Ratna doktrina

Ratna doktrina srbijanske strategije imala je da riješi ključni problem kako i na koji način ARBiH lišiti podrške naroda. Srbijanski stratezi i planeri rata imali su pri tome na umu iskustva prethodnih ratova. Zbog toga su se opredijelili na kombinovanje vojnih, psiholoških i političkih sredstava, pri čemu su metodi i sredstva specijalnog rata bili dominantni. Za planiranje tih zadataka angažovani su do tada najsposobniji generali SVS Vasiljević Aleksandar i Babić Mile, a kada su doživjeli neuspjeh, angažovan je general Bošković Neđo, koji je iz Beograda došao na Pale, da bi neposredno rukovodio planiranjem i izvođenjem specijalnih operacija.

Prema srbijanskom službenom tumačenju pod specijalnim ratom podrazumijeva se „vođenje takvih oblika dejstava kojima se postižu planirani politički, ekonomski i vojni ciljevi u okupiranom području, koristeći pri tome lokalno stanovništvo i izvore“.*[7] Primjenjeno na prilike u BiH, to znači da su rat protiv branilaca vodile susjedne države, uz pomoć Srba i Hrvata u BiH. Cijela prva etapa minulog rata bila je u znaku strategije specijalnog rata. Ona se izvodila sa preko 100.000 neprijateljskih vojnika. Težište je bilo na pacifikaciji putem stvaranja tzv. „demilitarizovnih zona“, „zaštićenih područja“,

[7] ***Vojni leksikon***, Vojno-izdavački zavod Beograd, 1981., 572

„sigurnih zona“ i sl. Intenzivna propagandno-psihološka aktivnost išla je dotle da zagovara demilitarizaciju Bošnjaka, koji ne bi imali multietničku Armiju, već samo svoje jednonacionalne policijske snage, naoružane lahkim pješadijskim naoružanjem. Tačnije, bilo je planirano razoružati Bošnjake, a zatim ih grupisati u „zaštićena područja“, u kojima bi vladali bijeda i siromaštvo, što je trebalo da bude dopunski način perfidnog raseljavanja i iseljavanja, do konačnog uništenja. Stavljanjem Bošnjaka „iza žice“, kako je to bilo predviđeno „programom pacifikacije“ i hermetičkim zatvaranjem granica, bilo je planirano: presijecanje korijena u narodu, potpuno iscrpljivanje i izolovanje, a onda vojnim akcijama razbijanje i uništenje jedinica ARBiH.*[8]

Ratna doktrina hrvatske strategije nastojala je da riješi ključni problem, kako i na koji način da obezglavi ARBiH. S tim u vezi, za skoro sve komandante jedinica ARBiH odmah su plasirali glasine i dezinformacije o navodnoj špijunaži u korist Beograda i ratovanju u Sloveniji i Hrvatskoj na strani JNA. Slijedeći problem bio je kako i na koji način politički, ekonomski i vojno pomoći jedinice HVO. Ratnu doktrinu hrvatske strategije karakteriše:

- progon nehrvatskog stanovništva stvaranje etnički čistih prostora,
- postavljanje barikada, zaustavljanje i pljačkanje humanitarnih konvoja,
- prekidanje komunikacija i informativna blokada,
- slanje tenkova na Bošnjake i rušenje naselja u kojima nisu bili uspostavili svoju vlast,
- od „privremene izvršne vlasti HVO-a“ stvaranje svoje oružane sile,
- formiranje vlastite carine,
- poštivanje vlasti susjedne RH, a ne svoje države,
- bez legaliteta i legitimiteta Bošnjaka i Srba stvaranje Hrvatske zajednice Herceg-Bosna, obmanjujući javnost u početku da je to „kulturna zajednica Hrvata u BiH“,
- provođenje tihog terora, a zatim i najgrublje forme terora: ubistva, progoni, odvođenje u koncentracione logore, i sl.,
- nepoštivanje bosanskohercegovačke valute, na teritoriji pod kontrolom HVO, uvođenjem hrvatske „kuna“ (kada su u zgradu SDK u Mostaru donijeti bh dinari, pripadnici HVO su je zapalili).

Ratna doktrina hrvatske strategije zasnivala se na:

- potpunoj komunikacijskoj blokadi za prolazak humanitarnih konvoja i

[8] Primjera radi, zbog neuspjeha u ratu u Sloveniji i Hrvatskoj, smijenjen je sa dužnosti jedan general-major (komandant Varaždinskog korpusa Trifunović Vladimir), a zbog neuspjeha u ratu u BiH smijenjeno je sa dužnosti i penzionisano preko 50 generala, (prim.Dž.N.).

- učešću regularnih jedinica hrvatske vojske (HV) u borbenim dejstvima protiv ARBiH, kako bi joj se onemogućilo oslobođenje okupiranih teritorija i izlazak na more, na teritoriji općine Neum.

Zaključak o ratnim doktrinama agresora:

Neuspjesi beogradsko-paljanskog i zagrebačko-gruđanskog režima na političkom planu nisu se mogli nadoknaditi vojnim operacijama. Borbene akcije bile su kratkog dometa i razvučene na cijelom prostoru, bez dovoljno jake udarne snage, opterećene mnogobrojnim slabostima u domenu oblika manevra, ali ne i u domenu logističkog snabdijevanja. Iz dana u dan, agresorski režimi i njihove vojske trpili su sve snažnije udarce na političkom i na vojnom polju, tako da su bili pred raspadom.

Krah strategije specijalnog rata SVS VJ bio je očevidan. Poslije neuspjeha ove strategije, agresori su bili prinuđeni da je zamijene strategijom ograničenog rata. Tu se ulazi u drugu etapu rata, kada su se jedinice susjednih država neposredno angažovale na bosanskohercegovačkom ratištu. Oni dovlače svoje ekspedicione vojske radi brže okupacije, što dovodi do proširenja rata.

Svjesni činjenice da će rat dugo trajati i u krajnjoj konsekvenci za njih biti izgubljen ako to ne spriječe, agresori u rat ulaze sa idejom „munjevitog rata", što je podrazumijevalo njegovo okončanje sa jednom ili, u najgorem slučaju, dvije-tri napadne operacije. Međutim, takve operacije, čak i kada se izvode na najbolji način, zahtijevaju veoma mnogo snaga i sredstava. Srbijanske snage, koje su bile angažovane na početku, nisu bile dovoljne.*[9] Tako se, već na prvom koraku, pokazalo pogrešnim stanovište procjene strategije ograničenog rata, da je za okupaciju BiH dovoljno angažovati snage jačine 10-tak korpusa.*[10]

Suočena sa otporom bh. patriotskih snaga, jačeg i žilavijeg protivnika nego što je očekivala, ta strategija je na licu mjesta morala da traži rješenje za dugoročniju akciju. U pogledu snage izlaz je tražen u eskalaciji i dovođenju novih srbijanskih snaga, koje su narasle na blizu 500.000 vojnika i izazivanju rata između Bošnjaka i Hrvata koji su u početku rata bili saveznici.

---

[9] U savremenoj svjetskoj vojnoj literaturi (prema britanskom maršalu Montgomeriju) rat se dijeli na tri faze:

1. Izmjena nuklearnih udara.
2. Eksploatacija tih udara operacijama KoV, RM i RV u cilju zauzimanja protivničke teritorije.
3. Sređivanje i organizacija privrednog, političkog i društvenog života na osvojenim prostorima – učvršćenje okupacije.

Suština sovjetskog gledanja na početni period rata ogleda se u ciljevima od kojih se posebno ističe:

1. Što prije i potpunije razaranje – uništenje ili neutralisanje svih osnovnih izvora za vođenje rata na cjelokupnoj dubini neprijateljskih država.
2. Paralisanje državnog i visokog vojnog rukovođenja.
3. Dezorganizacija mobilizacije, sprječavanje strategijskog razvoja OS i pružanje pomoći jednog ratišta drugom.

Glavni zadatak žrtve je da preživi početni udar i pripremi se za početak svojih oslobodilačkih akcija. Što se tiče BiH, opšta situacija i odnos snaga bili su nepovoljni za žrtvu, a osnovna karakteristika naše odbrane je upornost i njena organizacija po raznim pravcima, (prim. Dž.N.).

[10] Primjera radi, Amerikanci su u Vijetnamu, u početnom periodu rata, za okupaciju oko 32 miliona Vijetnamaca, angažovali tri, a zatim šest divizija, uz snažnu podršku pomorskih i vazduhoplovnih snaga, (prim.Dž.N.).

Pored toga, izlaz je tražen u izazivanju rata između Bošnjaka, međusobno, na teritoriji Bihaćkog okruga. Smatra se da su ova dva najveća uspjeha SVS VJ. Izlaz je tražen i u jačanju četničke vojske pobunjenih Srba u BiH. Pa, ipak, te snage – kao i strategija ograničenog rata – doživljavaju poraz. Za to postoji više razloga, među kojima su najvažniji:

- Agresija na BiH uslijedila je poslije specijalnog rata, koji je protiv nje vođen i koji je pretrpio nesporan poraz. Tim ratom ne samo što nisu ostvareni strategijski ciljevi, nego nije ni izvršeno „omekšavanje terena". Četničke snage i administracija počeli su da se raspadaju, pa su srbijanske snage preuzele ulogu da ih štite.
- Protivurječni i, u isto vrijeme, neizbježni zahtjevi koncentracije (radi ofanzivnog dejstva) i disperzije (radi kontrole teritorije) prinudili su im komandovanje da te protivurječne zahtjeve mire kompromisima, što se loše odrazilo na realizaciju konačnog cilja uništenja. Disperzija snaga dovela je do toga da im je svuda bilo nedovoljno vojnika. Snage su im bile rasplinute i postale neefikasne i na kraju prisiljene na strategijsku defanzivu. U nedostatku snaga da preduzmu strategijsku inicijativu, ograničili su se na napadne operacije manjeg obima.
- Neprilagođenost organizacije obuke i uvježbavanja uslovima na bosanskohercegovačkom ratištu, kao i nepogodno zemljište i klimatski uslovi.

Od početka do kraja rata, izveli su mnoštvo akcija i operacija snagama jačine od čete do više korpusa, međutim, skoro sve su se završavale neuspjehom. Razloga za to ima više. Jedan od bitnih je što su se agresori sukobili sa protivnikom visokomotivisanim za odbranu, ali ima i drugih razloga. Tako, npr., i pored ogromne izviđačke tehnike i izviđačkih jedinica, agresori nisu mogli lahko i pravovremeno da pronađu ciljeve, jer su ciljevi i front, u minulom ratu, bili „svuda".

Nasuprot tome, agresorske trupe su, povremeno, upadale u zasjede, napadane i trpile poraze i u napadu i u odbrani. Zbog toga nisu mogli u punoj mjeri doći do izražaja i ostvariti slobodu u izboru akcije.

Takav način dejstava, u velikoj mjeri, uslovljen je i geografskim karakteristikama zemljišta. Taktičko-operativni pravci bh. ratišta su malog kapaciteta i međusobno razdvojeni, a zemljište, u najvećem dijelu, nepovoljno za upotrebu oklopno-mehanizovanih jedinica, zbog čega su agresori obilato koristili helikopterske jedinice i artiljeriju.

Po broju napadnih operacija, može se zaključiti da agresorske snage nisu bile u strategijskoj ofanzivi. Povremeno, agresorske operacije imale su obilježja i strategijske defanzive. Najveći broj agresorskih jedinica bio je angažovan u napadnim borbenim dejstvima. Dakle, velika većina agresorskih vojnika bila je neposredno angažovana u napadnim borbenim dejstvima. Manji broj ih je bio angažovan za odbranu gradova, osiguranje i kontrolu teritorije.

Treća etapa rata u strategijskom smislu znači pripremanje odstupnice i prenošenje odgovornosti za rat u nadležnost Karadžića, Bobana i njihovih istomišljenika. Ograničeni rat time je postajao i posredni.

Iz svega toga može se izvući i opći zaključak da su agresori rat u BiH vodili povremenom ofanzivnom strategijom, koju im nije nametnula ARBiH, već njihovi vladari u Beogradu i Zagrebu.

Rat u BiH nije značio samo suprotstavljanje ideologija, već i oprečnih strategija: strategije konvencionalnog osvajačkog rata i strategije odbrambenog rata. Za razliku od prve, čije su karakteristike već iznesene, ova druga strategija je, u suštini, zasnovana na menevru, kombinovanju i iznuravanju. Kad se suprotstave jedna drugoj, te dvije strategije se ponašaju kao sistem i antisistem.

b) Strategijska načela učesnika rata u BiH

Agresorska strategijska načela odnose se na: cilj, ofanzivnost, jednostavnost, jedinstvo komandovanja, koncentraciju, ekonomiju snaga, manevar, iznenađenje i osiguranje. U minulom ratu primjenjena su sva ova načela iako je postojao nesiguran prilaz ofanzivnosti. Pored toga, postojali su zamršeni planovi i neadekvatni prioriteti u pogledu angažovanja snaga i sredstava podrške, komandovanje je bilo podijeljeno, taktika neelastična i nemaštovita koja je obično bila lišena elemenata iznenađenja, a bilo je i rastresitosti između ljudstva i logističkog osiguranja. Suština je bila u tome da su se osvajačka strategijska načela susjednih država razbila u ratu sa odbrambenim strategijskim načelima ARBiH.

Načela strategije odbrambenog rata kojima se rukovodilo Predsjedništvo RBiH i ARBiH sadržana su u općim pogledima na rat i doktrinarnim stavovima i iz njih se mogu izvesti. Prema onome kako su se izvodila ratna dejstva u BiH, i prema postavkama Vrhovne komande i njenog Štaba, koje znače sintezu iskustava u minulom ratu, načela strategije ARBiH bila su sljedeća: izbor cilja, potpuno jedinstvo naroda i oružanih snaga, jedinstvo političke i oružane borbe, iznenađenje, neprekidnost i intenzitet borbe, masovnost, ofanzivnost, inicijativa, nametanje sopstvenih oblika vođenja oružane borbe, izbor težišta, racionalnost i efikasnost, jedinstveno rukovođenje i komandovanje, sigurnost i snabdijevanje (otimanjem od neprijatelja, osloncem na sopstvene snage i skromnu pomoć prijatelja).

Rezultati ARBiH postignuti su tajnim pripremama, dobro planiranim akcijama i postupcima, kao i brzim i iznenadnim dejstvima.

c) Činioci oružane borbe

Od poznatih činioca oružane borbe (ljudstvo, materijalno-tehnička sredstva, prostor i vrijeme), materijalno-tehnički činioc je za agresore u minulom ratu bio izrazito primaran. Dokaz za to su već navedene činjenice, koje govore o kvalitetu i kvantitetu upotrijebljenog oružja i oruđa, te o količini eksploziva, municije i granata bačenih na prostor pod kontrolom ARBiH. Agresori su, u tom domenu, raspolagali izrazitom nadmoćnošću, pa su ulogu ovog faktora, naročito vatre, tako reći, apsolutizovali. Međutim, u BiH su pokopane iluzije i tehnokratske koncepcije koje daju prioritet materijalu, kao odlučujućem činiocu za pobjedu u ratu.

Armija RBiH, držeći se shvatanja o odnosima ljudskog i materijalno-tehničkog činioca u borbi, poseban značaj davala je vojniku, ali nije negirala i potcjenjivala značaj tehnike. Naoružanje i oprema čine samo materijalnu i tehničku osnovicu, ali nisu glavni činioci borbene spremnosti oružanih snaga. Armija RBiH nije posmatrala odnos ta dva činioca pojednostavljeno, kao odnos čovjeka i mašine, već kao sintezu oba faktora koji se izražavaju u ukupnom odnosu snaga. Taj odnos se posmatra kao odnos čovjeka - koji je dovoljno motivisan, sa efikasnim oružjem, u kom slučaju čovjek nije zarobljenik mašine i sistema koji ga potčinjava mašini. Borac ARBiH, sa slabijim oružjem u ruci, moralno i psihološki, bio je nadmoćniji, zato što se borio za slobodu i nezavisnost svoje države. Inferiornost u materijalno-tehničkom činiocu time se kompenzirala i doprinijela je ukupnom moći ARBiH, tj. moralnoj snazi zasnovanoj na visokoj moralnoj svijesti i djelotvornoj ratnoj vještini. To je, inače, suština onoga što se podrazumijeva pod kvalitetom ljudskog činioca.

Kao činioc oružane borbe u minulom ratu, prostor se ispoljavao dvojako: kao veličina geografskog prostora na kojem su izvođeni bojevi, borbe i operacije i kao njegov kvalitet u hidrografsko – orografskom smislu.

Agresoru, koji je težio koncentraciji snaga i okruživanju branilaca na malom prostoru, nisu odgovarale velike razmjere bojišta. Nasuprot tome, snage ARBiH težile su da razvuku agresora po cijelom prostoru i na taj način smanje i otupe njegovu napadnu i udarnu moć.

Zauzimanje dijela teritorija od strane agresora nije značilo gubitak prostora za snage ARBiH. Prema tome, razmjere prostora u tim uslovima bile su konstantne, nezavisno od razvoja borbenih dejstava na njemu.*[11] Do proširenja prostora na susjedne države SRJ i RH nije došlo. Posmatrano sa toga stanovišta, proširenje ratnih operacija na susjedne države,

[11] Svako proširivanje prostora na susjedne države pogoduje odbrambenim snagama, jer je veličina prostora, pored vremena trajanja rata i odgovarajuće ratne vještine, bitan elemenat strategije iznuravanja (prim. Dž.N.).

nije imalo opravdanje s gledišta vojne strategije ARBiH. To se nije učinilo ni zbog političkih razloga, pa, čak, ni onda kada je agresorima postalo jasno da Bošnjaci, bez obzira na žrtve, neće napustiti domovinu. Što se tiče karakteristika prostora, one su, kao što je već rečeno, negativno uticale na taktičku pokretljivost agresorskih snaga. Negativno je uticalo i vrijeme kao atmosferska pojava. Ova dva činioca oružane borbe, jedinice ARBiH koristile su da parališu agresorske tehničke i druge prednosti.

d) Oblik rata

Po obimu angažovanja snaga i sredstava i po prostoru na kojem se vodio, rat u BiH bio je ograničeni, lokalni. Međutim, u njemu su bile angažovane i susjedne države. Prema tome, on je, zbog toga, poprimio obilježje međunarodnog sukoba. S gledišta agresorskih klasifikacija ratovanja, oni su u tom jedinstvenom ratu primjenjivali dva oblika rata:

- specijalni (subkonvencionalni) i
- ograničeni, lokalni, (konvencionalni) rat u kojem su, pored konvencionalnog naoružanja, upotrebljavali i biološko-hemijska sredstva.

Armija RBiH vodila je opštenarodni, odbrambeni rat, u skladu sa specifičnim uslovima. To je oblik rata koji je omogućio da se na najbolji način mobilišu i aktiviraju ljudski i materijalni resursi za odbranu od agresije.

Po društveno-političkoj suštini, to je bio odbrambeni rat, uz primjenu svih oblika oružane i političke borbe, vidova i oblika borbenih dejstava. Po svojoj suštini, to je bio odbrambeni rat, ali je, po načinu izvođenja borbenih dejstava, u završnoj fazi, prešao u ofanzivni oslobodilački rat.

e) Oblici oružane, političke i ekonomske borbe

U skladu sa strategijom ograničenog rata, agresorske snage bile su orjentisane na frontalni oblik oružane borbe, uz istovremena "specijalna" dejstva. Ali, pošto nikada nisu uspjeli da uspostave neprekidan front i da nametnu frontalna dejstva u kojima dolazi do žestokih sudara i odlučujućih bitaka, morali su da prave kompromise i prilagođavaju svoja dejstva taktici ARBiH, pribjegavajući u napadu potjernim akcijama, većih ili manjih razmjera, a u odbrani obrazovanju odbrambenih linija.*[12]

[12] Primjera radi, kod Artoa, stare provincije u sjevernoj Francuskoj, u Prvom svjetskom ratu, vođene su četiri bitke, naročito oko grebena Vimi. U drugoj bici, od 09.05. do 18.06.1915. godine, saveznici su pokušali da probiju njemačke linije na zapadnom frontu. Francuska 10. armija je, uz gubitke preko 100.000 vojnika, na 7 km fronta, napredovala 3 do 4 km, dok je engleska 1. armija, uz znatne gubitke, uspjela

Branioci BiH primjenjivali su više oblika oružane i političke borbe. Oružana borba bila je glavni oblik suprotstavljanja agresoru, a politička borba drugi oblik. Ta dva oblika su se međusobno kombinovala i dopunjavala. Prelaz sa jednog oblika na drugi odvijao se u skladu sa promjenama situacije na ratištu. Za ARBiH su značajne dvije transformacije. Prva se desila na kraju prve etape, kada su sazreli uslovi za prelaz sa političke borbe (koja je do tada bila osnovni oblik borbe za opstanak države i kada se više s tim nije bilo moguće odbraniti) na oružanu borbu za odbranu države. U toku druge transformacije dolazilo je do žestokih sudara, odlučujućih i završnih operacija za odbranu države. U njoj se došlo do završetka rata. Uporedo sa oružanom borbom vodila se i politička borba koja je bila neprekidna u tri vida:

- politička borba, koju je vodilo civilna vlast i ARBiH, na čelu sa Predsjedništvom RBiH,
- politički rad u jedinicama ARBiH i
- agitacija ili „rad na ubjeđivanju“ u neprijateljskim redovima.

To je bila borba za pridobijanje svih narodnih masa i njihovo vezivanje za oslobodilački pokret i raskrinkavanje kolaboracionalističkih režima koji su služili agresorskim ciljevima.*[13] Može se reći da odbrana BiH, u pogledu metoda političke borbe, obogatila riznicu iskustva pravedenih odbrambenih ratova, naročito kada je riječ o sasvim novim originalnim metodama organizovanja i vođenja odbrambene politike države.

f) Vidovi strategijskih dejstava

Agresorska strategija ograničenog konvencionalnog rata, koja je, u stvari, strategija munjevitog rata, podrazumijeva ofanzivu, kao osnovni – preovlađujući vid djestava. U minulom ratu, ovu strategiju agresori nisu uspjeli sprovesti u djelo. Njihove napadne operacije, imale su samo ograničen operativno – taktički značaj i nisu, u potpunosti, postigle svoje ciljeve. U cjelini gledano, ARBiH je agresore prinudila da na kraju ostanu od strategijske ofanzive. S druge strane, ARBiH je uspjela da pređe u strategijsku ofanzivu. Sudeći po ukupnim aktivnim dejstvima, u različitim oblicima i ukupnim efektima tih dejstava, ARBiH je dosta brzo prešla u strategijsku ofanzivu. Time je opovrgnuto načelo koje u toj vrsti rata predviđa postupnost u prelasku i osvajanju strategijske ofanzive. To se nije desilo slučajno i spontano, već je rezultat

jedino da osvoji izbočinu, 3 km široku i 800 m duboku. Tako je ta ofanziva pretrpjela neuspjeh. ***Vojni leksikon***, Vojno-izdavački zavod, Beograd, 1981., 785.

[13] Tipičan primjer kolaboracije je tenkovska i art. podrška VRS 111.XP brigadi HVO u Žepču (prim.a.).

svjesnog opredjeljenja u strategiji ARBiH. U izvjesnim trenucima, u pojedinim operacijama, ARBiH bila je u defanzivi, ali samo zbog toga da se stvore potrebni uslovi za nastavak operacije, npr. za oslobađanje Vlašića.

g) Oblici borbenih dejstava

Najznačajnija specifičnost minulog rata u BiH odnosi se na oblike borbenih dejstava. Pored manje-više klasičnih borbenih dejstava koja su primjenjivana kao što su borba, boj i operacija, agresori su preduzimali i posebna dejstva, kao što su: racije, razaranje naseljenih mjesta, mjere pacifikacije, akcije policije i službi sigurnosti, bombardovanje i granatiranje, upotrebu hemijsko-bioloških sredstava, itd.

Prevladavali su bojevi i borbe. Operacije, po pravilu napadnog karaktera, izvođene su rjeđe. Čisti odbrambeni bojevi i borbe bili su rjeđi, a na strani ARBiH češći. Osnovni načini borbe ARBiH su: prepadi, zasjede, odbrana i napadi.

Rezultati inventivne kreativne taktike, u ukupnom zbiru, imali su strategijski značaj.

Operacije su, po načinu izvođenja i obimu, bile različite. Napadne operacije agresora nisu prelazile okvir operatike. Mnoge od njih, po broju angažovanja snaga, graničile su se sa bojevima, ali su, po ciljevima koje su planirale da ostvare, imale značaj operacija. Izvođene su jačim sastavima, na odvojenim pravcima, međusobno povezanim po cilju i vremenu.

Operacije ARBiH bile su malobrojne, ali su njima postizani odgovarajući efekti. Time je agresorski program okupacije i uništenja BiH i Bošnjaka onemogućen, a povećana je međunarodna afirmacija oslobodilačke borbe ARBiH. Ustvari, njima je učinjen preokret u minulom ratu i naznačen slom agresorskih strategija, a postignut je jedan od strategijskih ciljeva, tako što su agresori primorani na mirovne pregovore.

U početku rata, agresor je intenzivno upotrebljavao avijaciju, što je činio i kasnije, bez obzira na Rezoluciju OUN br: 816 kojom je avijacija NATO-a ovlaštena da ruši avione koji krše zabranu letova nad BiH. Armija RBiH je, braneći se od tih napada, izvela i protivvazdušnu odbranu zapaženih razmjera i uspjeha.

Klasične pomorske operacije nisu izvođene. Dejstva ratnih mornarica agresora svedena su na blokadu obale i luke Ploče (u kojoj su se nalazili skladišni kapaciteti najvećih bh. preduzeća), sprječavanje dotura morem, onemogućavanje saobraćaja na moru i rijekama. U „etničkom čišćenju“*[14] teritorija, pored rijeka Drine i Save, srpski agresor je angažovao i brodove riječne ratne flotile.

(**NASTAVAK U IDUĆEM BROJU “GLASNIKA”**)

[14] Termin koji označava razaranje, pustošenje, uništenje, ubijanje drugih i drugačijih. Riječ „etnički“ u frazi „etničko čišćenje“ je eufemizam. Michael A. Salles, ***Iznevjereni most – religija i genocid u Bosni***, Sarajevo, ITD „Sedam“, 2002., 28 – 31.